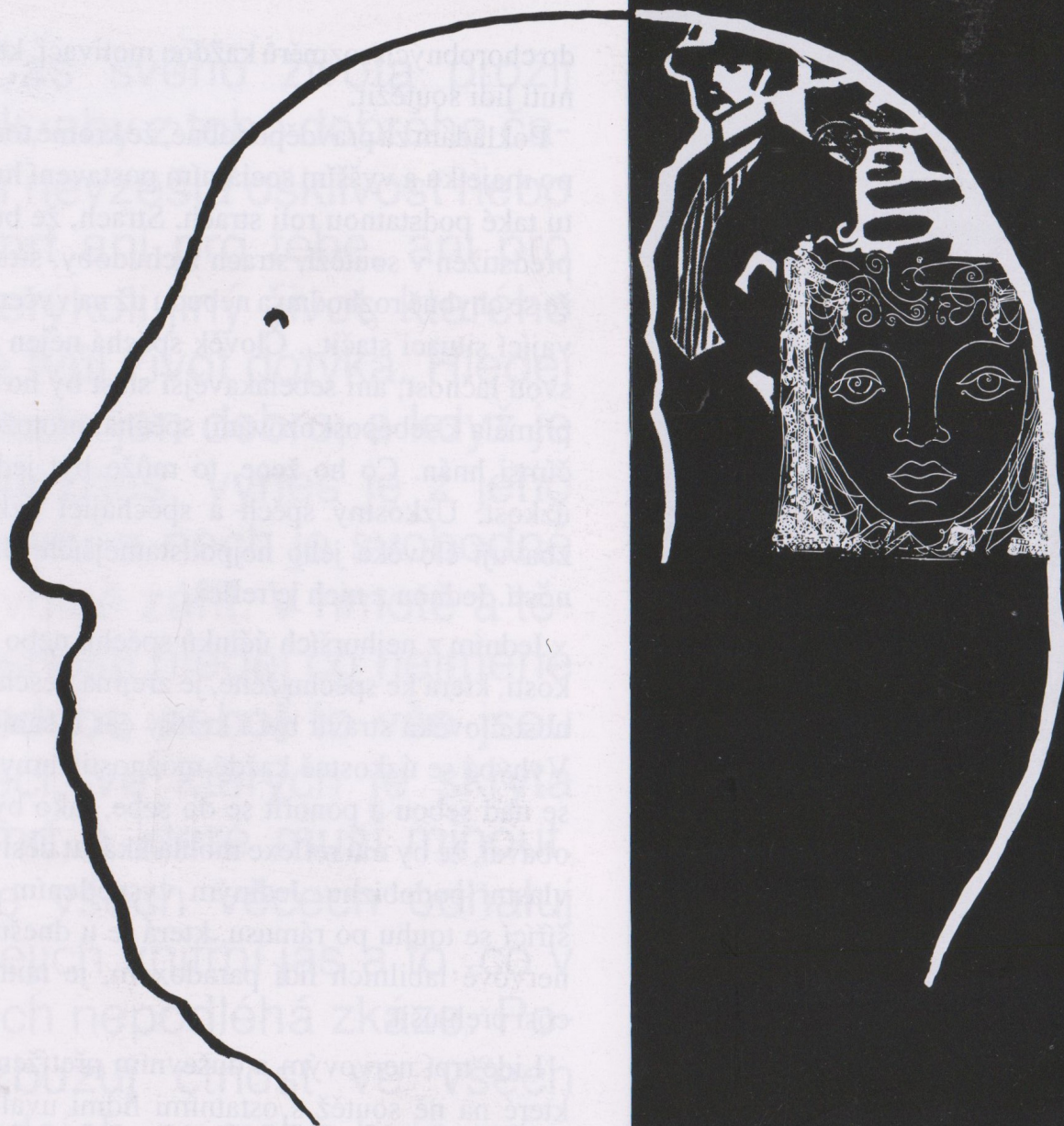

WILLIAM SAROYAN
JIM DANDY

Konrad Lorenz

Běh o závod se sebou samým

Drtivá většina lidí si dnes cení pouze toho, co přináší zisk a čím je možno přetrumfnout svého bližního v bezuzdném soutěžení. Každý prostředek, sloužící tomuto cíli, se klamně zdá být hodnotou. Ničivý blud utilitarismu lze definovat jako záměnu prostředku a cíle. Peníze jsou původně pouhé prostředky. I hovorová řeč to dosud vyjadřuje rčením: "Má prostředky." Kolik lidí by však dnes pochopilo, kdybychom se jim pokoušeli vysvětlit, že peníze samy o sobě nemají žádnou hodnotu. Totéž platí o čase, rčení "čas jsou peníze", znamená pro všechny ty, jimž jsou peníze absolutní hodnotou, že každá vteřina ušetřeného času představuje ekvivalentní cenu. Všeobecně se soudí, že úspora půlhodiny je hodnotou sama o sobě a že pro ni nemůže být žádná oběť příliš velká. Každý výrobce automobilů si musí dát pozor, aby jeho nejnovější model byl o něco rychlejší než ten předcházející; je třeba pak rozšířit silnice, přestavět zatáčky, to všechno údajně v zájmu bezpečnosti, ale ve skutečnosti jen proto, abychom se řítili ještě rychleji - a ještě nebezpečněji.

Musíme se zeptat sami sebe, co škodí po duševní stránce modernímu lidstvu víc, zda jeho zaslepená hrabivost, nebo jeho zničující spěch. Ať to či ono, vládnoucí kruhy politických zaměření očividně podporují obojí a stimulují

do chorobných rozměrů každou motivaci, která nutí lidi soutěžit.

Pokládám za pravděpodobné, že kromě touhy po majetku a vyšším sociálním postavení hraje tu také podstatnou roli strach. Strach, že budu předstížen v soutěži, strach z chudoby, strach, že se chybně rozhodnu a nebudu už na vyčerpávající situaci stačit... Člověk spěchá nejen pro svou lačnost; ani sebelákavější slast by ho nepřiměla k sebepoškozování; spěchá, protože je čímsi hnán. Co ho žene, to může být jediné úzkost. Úzkostný spěch a spěchající úzkost zbavují člověka jeho nejpodstatnějších vlastností. Jednou z nich je reflex.

Jedním z nejhorších účinků spěchu nebo úzkosti, která ke spěchu žene, je zřejmě neschopnost člověka strávit byt i krátký čas o samotě. Vyhybá se úzkostně každé možnosti zamyslet se nad sebou a ponořit se do sebe, jako by se obával, že by mu reflexe mohla ukázat děsivou vlastní podobiznu. Jediným vysvětlením pro šířící se touhu po rámusu, která je u dnešních nervově labilních lidí paradoxem, je nutnost cosi přehlusit.

Lidé trpí nervovým a duševním přetížením, které na ně soutěž s ostatními lidmi uvaluje. I když jsou od nejranějšího mládí cvičeni v tom, aby ve vši té šílené přemíře soutěžení spatřovali pokrok, jsou to právě ti nejpokrokovější, v jejichž očích je nejvíce paniky.

(Z knihy 8 smrtelných hříchů - kráceno)

Čas svého života prožij tak, aby z toho dobrého času nevzešla ošklivost nebo smrt ani pro tebe, ani pro kterýkoli jiný život, kterého se tvůj život dotýká. Hledej všude jen dobro, a když je nalezneš, vynes je z jeho skrytu a nech je svobodně a volně zářit. V hmotě a tělesnosti hledej co nejméně hodnot, neboť to vše jsou věci, ve kterých je skryta smrt a které musí minout. Ve všech věcech odhaluj i jejich vnitřní jas a to, co v nich nepodléhá zkáze. Povzbuzuj ctnost ve všech srdcích, v nichž byla udušena a zahánána do podzemí smutku násilím a surovostí světa. Nikomu na svě-

tě se nepodřizuj, nikoho takové neutlačuj. Pamatuj, že každý člověk je jen obměnou tebe sama. Není na světě lidské viny, která by nebyla také tvou vinou, stejně jako není na světě čistota, která by se tě nedotýkala. Uč se nenávidět zlo a špatnost, ne však zlé a špatné lidi. Těm se snaž rozumět.

Nestyd' se být jemný a vroucí, přijde-li však v čas tvého života okamžik, kdy bude třeba zabíjet - zabíjej bez lítosti. Čas tvého života prožij tak, abys žil v úsměvné shodě s jeho velkým tajemstvím.

William Saroyan

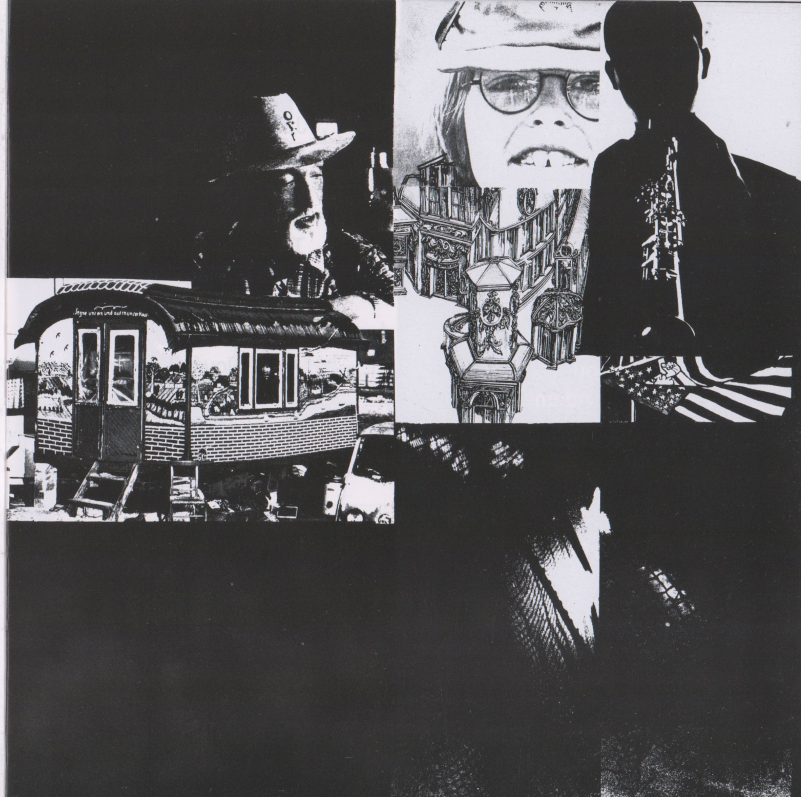

William Saroyan

JIM DANDY

Překlad Luba a Rudolf Pellarovi
Režie Irena Žantovská j. h.
Scéna Milan Čech j. h.
Kostýmy Tomáš Kypta j. h.
Hudba Luboš Holzer j. h.
Texty písní Petr Žantovský j. h.
Pohybová spolupráce Ivan Hurych
Pavel Nečas
Dramaturgie Věra Mašková

ČESKOSLOVENSKÁ PREMIÉRA
7. 11. 1992
V DIVADLE ANTONÍNA DVOŘÁKA

Osoby

Jim Dandy
Fishkin
Jim Crow
Flora
Johnny
Molly
Jock
Maharádža
Gibbon
Jack Adams
Jim Smither
Tommy Sinhg
Malý Johnny

Malá Molly

Inspice
Nápověda

*) dětská role

Obsazení

Jan Filip
Milan Šulc
Zdeněk Kašpar
Marie Logojdová
Tomáš Jirman
Eva Režnarová
Jiří Sedláček j. h.
Zdeněk Forejt
Josef Novák
Arnošt Borovec
Marek Cisovský
Daniel Zaoral
Jiří Sedláček ml. *)
Petr Polák *)
Kristýna Vojkovská *)
Šárka Kvarčáková *)

Marta Celárková
Věra Suruková

SAROYANOVO NASLOUCHÁNÍ SVĚTU

Aristoteles napsal kdysi před dávnými lety, že chce-li autor dosáhnout žádoucího účinku, musí docílit toho, aby jeho dílo vzbuzovalo v divácích bázeň a soucit. Aristoteles byl mnohokrát zatracen, zapomenut, znovuobjeven a znovupoznán, ale na jeho tak jednoduchém a tak prozíravém výroku se během století a proměn stylů nic nezměnilo. Mnoho období v historii, zahrnující Aristotela, rozhodlo se z umění jeden nebo druhý pól odstranit. Ani my nejsme jeho velkými citeli. Žijeme totiž v době rozumné. V době pragmatické. Víme, co je to bázeň. Dříve jsme se obávali jakési diktatury čehosi kolem nás a v nás. Dnes se opět bojíme. Bojíme se bídy. Bojíme se neúspěchu. Víme, že z hlediska vyššího principu ekonomického je mravně cokoli, co je účelné. Víme, že nejvyšší metou života je úspěch. Víme, že povinností pragmatického člověka je žít tak, aby na jeho hrob jednou napsali: "Zde leží ten, který v hektickém spěchu shromáždil velké jmění. Užíval ho pouze k věcem rozumným. Ztratil se beze stopy dříve než ho stačil použít k čemukoli krásnému." Co také s krásou, která není na prodej, s nesmrtelností, štěstím, co s tím zastaralým Aristotelovým soucitem? Co to vlastně bylo? Lítost s ubohými chudáčky? Nebylo to daleko víc něco jako sounáležitost? Neměl snad původní význam toho slova něco společného se spoluprožíváním? Soucítěním? Spoluvnímáním? Spolubytím? Vcítěním se do něko-ho? Otevření se někomu, něčemu, světu?

"Dívej se na svět. Dívej se na lidi. Naslouchej světu. Naslouchej lidem. Objevuj velké a nekonečné drama v nejvdědnějších událostech, lidech, situacích.", píše Saroyan, autor, který dokázal i v pragmatické době prožít svůj život jako obrovské dobrodružství úžasu nad rozmanitostí a krásou života. Jeho životní cesta je nekončícím proudem poezie a humoru, jeho tvorba je příběhem setkávání, dotyků, historií spolubytí. Mnohým autorům se podařilo dobýt si obdivu a slávy u řady čtenářů. Je ale málo těch, jimž se dostává stejné přízně u těch nejprostších stejně jako u intelektuálů a filozofů. Čím to je, že tento muž, který si nikdy nevolil atraktivní témata, nerozpoutával kolem

sebe reklamní kampaně ani skandály, nikdy se nestal "super star", patří přesto k neslavnějším lidem světa? Je to samozřejmě především proto, že nikdy neměl image "úspěšného" člověka, že se nikdy nepodobal nikomu jinému než sobě. Vstupoval do světa se svou vlastní tvář, nezakrytou maskou, aby vytvořil otisk jedinečné lidské bytosti, autentickou stopu, kterou po sobě zanechává teplá lidská dlaň, ale nikdy ne sebezpychovější rukavice. Lidem jako je Saroyan je nasloucháno proto, že to, co říkají, mohou říct na celém světě jen oni. Ale je tu ještě cosi víc. Je to jejich schopnost komunikace v její nejvyšší formě.

Umění bývá někdy označováno za něco jako ozvuk věčnosti skrze tvůrce, tedy za jakousi zvláštní formu rezonance. Dobré umělecké dílo může samozřejmě vzniknout i tehdy, promlouvá-li umělec jen za sebe a skrze sebe, tak jako jsou krásné skladby pro flétnu či píšťalu. Skutečně veliká, geniální díla však vznikají tam, kde je připraven přijmout ozvuk věčnosti celý orchestr. A Saroyan je jedním z těch, kteří jako by chápali tvorbu jako zúročenou míru vlastního naslouchání světu. Otevřen světu vnímá a spoluprožívá jeho impulsy. Signály těch, kteří s ním svět sdílejí, těch, kteří tu byli a odešli, těch, kteří teprve přijdou, se skrze něho slévají ve velikou symfonii člověčenství. Jeho prostřednictvím zanechávají svou nesmrtelnou stopu na tváři světa stovky bezejmenných, z hlediska vyššího principu ekonomického zcela bezvýznamných a neúspěšných lidí. Saroyanovo svědectví o nich je svědectvím o velikosti jejich skutečného člověčenství, jejich lásky, jejich soucítění. A zároveň v těchto mnoha variacích na život zbývá mnoho prostoru i pro ty, kdo v jeho knihách hledají útěchu. Pro osamělé, bloudící lidské duše, které možná právě teď potřebují ujištění, že nikdo z nás není sám se svou lidskou obyčejností, touhou po lásce, kráse a odpuštění, že svět je láska, trpělivost a věčnost. Ujištění, které nám poskytuje autor, jenž si svůj epítal napsal sám:

"DOBŘÍ ČLOVĚK NEMŮŽE ZEMŘÍT."

Být někde na světě je podivný, zázračný pocit. Být naživu, moci se volně pohybovat časem a prostorem, jítrem, polednem, večerem: dýchat a jíst a smát se a mluvit a spát a růst. Vidět, slyšet, hmatat. Procházet se pod sluncem po všelijakých končinách světa. Být někde na určitém místě. Na světě. Blažilo mě, že je tu svět, a že tu tedy mohu být i já. Byl jsem sám, a tak mi bylo ze všeho smutno, ale taky jsem měl radost. To je stejně jedno a totéž. Měl jsem ze všeho takovou radost, až mi z toho bylo smutno. Měl jsem ze všeho takovou radost a bylo mi z toho tak smutno, že jsem chtěl, aby se mi o tom zdálo: o místech, která jsem jakživ neviděl. O kouzelných městech světa. O ulicích, domech, živoucích lidech. O dveřích a oknech všude všudíčce. A o vlacích v noci a o lodích na moři v noci.

Na temném zádumčivém moři. A o veselých chvílích všech těch mrtvých let, o městech pohřbených v čase, o místech propadlých rozkladu a zkáze: ti, kdo kdysi žili, jsou navěky mrtví a navěky živí, poněvadž živoucí tvorové zemští žijí věčně. Snil jsem, že živoucí tvorové žijí věčně. Snil jsem o konci stále plynoucího toku a o konci rozkladu a smrti. Snil jsem o věčném okamžiku slunce na obloze a tepla na světě.

William Saroyan

Vedoucí výroby M. Kožušníková, vedoucí technického provozu R. Orenič, vedoucí krejčovén A. Kantorová, J. Richtrová, jevištní místí J. Benek, Z. Václavek, mistr osvětlení Z. Osif, mistr elektroakustiky B. Wojnar, mistr vláseknámy J. Kučajová, rekvizity Z. Vojkovská, mistr garderoby Z. Nezhybová.

Veškerá práva k provozování tohoto díla zastupuje DILIA Praha, Uvádí SDO, ředitel Ilja Racek, šéf činohry Michael Tarant, redakce programu Věra Mašková, výtvarník programu Rosvita Mikulová, fotosazba Bohuslav Labaj, Třinec, tisk PROprint, Český Těšín, Cena

